

مقاله

ژئوتوریسم و ضرورت تشکیل تعاونی‌های بهره‌برداری از ژئوپارک‌ها

دکتر علی رحیم پور عضو هیات علمی پژوهشگاه کردشنکری

چکیده:

شناسایی و معرفی پدیده‌های ژئوتوریسم و انجام آموزش‌های لازم به بهره‌برداران از ژئوپارک‌ها و بهره‌مندی مردم از مواهب طبیعی خدادادی و حفظ آن برای نسل‌های آتی جلوگیری از برهم خوردن تعادل بین انسان و محیط و توجه به تداوم و پایداری پدیده‌ها از جمله اموری است که در قرن حاضر علم ژئوتوریسم به آن پرداخته است. در این بین مهم‌ترین نکته‌ای که اساس پایداری و حفاظت از جاذبه‌ها و آثار زیست محیطی را در مقابل گردشگران انبوه و فراری از زندگی ماشینی به خطر می‌اندازد، بهره‌برداری بدون مسئولیت از محیط طبیعی به ویژه از ژئوپارک‌ها و عدم توجه به ظرفیت تحمل‌پذیری این نوع مقاصد گردشگری است. محقق در این مقاله ضمن تعریف و تبیین مفاهیم در پی پاسخ به این سوال است که آیا شکل‌گیری شرکت‌های تعاونی ژئوتوریسم می‌تواند به پایداری ژئوپارک‌ها کمک نماید یا خیر؟

آنچه که در این مبحث می‌تواند منجر به ایجاد یک فرآیند آگاه‌سازی از داشته‌های طبیعی و فرهنگی در ژئوپارک‌ها شود، آشنایی با علم ژئوتوریسم، محدوده‌های ژئوپارک، عوامل پیدایش پدیده‌های طبیعی و زمین‌شناختی و نحوه بهره‌برداری از آن‌ها با رعایت اصول پایداری در قالب تشکیل شرکت‌های تعاونی ژئوتوریسم است. قطعاً مشارکت افراد آگاه، متخصص و تحصیل کرده در کنار حمایت‌های مادی و تسهیلات زیربنایی دولت و نهادهای وابسته به آن در این خصوص می‌تواند راه‌گشا باشد. محقق در این نوشتار تلاش کرده است تا علاوه بر تبیین علمی و اجرایی موضوع، تأکید ویژه‌ای بر بهره‌برداری مشترک و بهینه در قالب شرکت‌های تعاونی با ارائه راه‌کارهای لازم نماید.

کلید واژه:

ژئوتوریسم، ژئوپارک، بهره‌برداری بهینه، شرکت‌های تعاونی ژئوتوریسم

طرح مسئله و تعاریف:

ژئوتوریسم، جئوتوریسم، توریسم جغرافیایی (Geotourism) یکی از رشته‌های تخصصی اکوتوریسم است که به معرفی پدیده‌های زمین‌شناسی به گردشگران با حفظ « هویت مکانی » آن‌ها می‌پردازد.

بر اساس تعریف ارائه شده از سوی انجمن ملی جغرافیا، ژئوتوریسم شامل ویژگی‌های جغرافیایی یک منطقه از جمله محیط، فرهنگ و تمدن، زیبایی‌ها، میراث و بهبود وضعیت اقتصاد اهالی بومی می‌گردد. در همین رابطه گردشگری پایدار

نیز از نظر سازمان جهانی جهانگردی (WTO) (word tourism origination) چنین تعریف شده است: سفر به مناطق تاریخی، فرهنگی و طبیعی مختلف با احساس مسئولیت گردشگر در جهت بهبود سطح زندگی مردم محلی و حفظ آثار و جاذبه‌ها. (مفهوم توسعه پایدار: کنفرانس اجلاس زمین، ریودوژانیرو، ۱۹۹۲)

آنچه که مشخص است ژئوتوریسم از علوم ژئومورفولوژی، ژئوتکنیک، ژئوفیزیک زمینی، ژئوشیمیایی و کلیما‌تولوژی بهره‌برده و کارشناسان علوم زمین و علاقه‌مندان به طبیعت را برای بازدید از جاذبه‌های زمین دعوت می‌کند. حفظ محیط زیست و چشم‌اندازهای آن، عدم تغییر و خودداری از دخالت انسان در برهم زدن چهره زمین از اهداف اصلی ژئوتوریسم است. ژئوتوریسم در نگاهی علمی زیر مجموعه گردشگری پایدار بوده و هدف آن حفظ منابع گردشگری در مقاصد است. یعنی هدایت گردشگران به نحوی که محل مورد بازدید برای نسل‌های آینده نیز همان‌طور باقی مانده و قابل استفاده باشد. ژئوتوریسم این امکان را برای محققان و بهره‌برداران به وجود آورده است که بتوانند محیط را بهتر و کیفیت بازدید را ارتقاء دهند، به طوری که دخالت انسان در زمین منجر به نشان دادن برجستگی ویژه و تازه‌ای از طبیعت گردد. (ژئوتوریسم سفر عجایب زمین، دکتر علی رحیم پور، ماهنامه ایران- شماره ۱۳)

تبدیل کارخانه کسرو سازی « مونته ری » در کالیفرنیا به آکواریوم بزرگ دریایی، ایجاد تاسیسات دفع و تصفیه فاضلاب چشمه‌های آب گرم و معدنی «هاکونه» (Hakone) ژاپن موجب ارتقاء ژئوتوریسم در این مناطق شده است. در ژئوتوریسم تلاش بر این است که دخالت و تصرفی توسط انسان در محیط صورت نگیرد، اما به ناچار اگر اقدامی صورت گرفت، این اقدام بایستی منجر به کمال در طبیعت شود. ایجاد تغییر ناپذیری ناسازگاری با محیط داشته باشد و چهره منطقه را دگرگون و ناهمگون کند. در ژئوتوریسم طبیعت دائم توسط فرسایش آبی و بادی در حال تنوع و دگرگونی است. این دگرگونی توسط عوامل فرسایش تشکیل می‌گیرد نه انسان.

«جاناناتان تورتلات» (B.Turtellot) متخصص و کارشناس جئوتوریسم در مجله نشنال جئوگرافی واژه ژئوتوریسم را بدین طریق تعریف کرده است. گردشگری که هویت جغرافیایی یک مکان را حفظ کرده و یا آن را بهتر می‌سازد. او بر اساس این تعریف تأکید می‌کند که درآمد گردشگری بایستی به حفظ محیط‌های طبیعی و پایداری آن‌ها کمک کند. در همین راستا او گردشگری پایدار که منجر به رفع فقر از جامعه میزان نشود را قبول نداشته و از واژه «توریسم پایدار موفق» استفاده می‌کند.

جاناناتان ژئوتوریسم را نوعی از گردشگری پایدار موفق تعریف می‌کند که فراتر از گردشگری پایدار است. حفظ منابع گردشگری بدون بهره‌برداری و درآمد برای جامعه میزبان و بهره‌مندی برای گردشگران بی‌معنی خواهد بود. در این راستا در نشست سازمان جهانی جهانگردی در کشور برزیل «لوئیس اینا سیلولولا داسیلو» رئیس جمهوری برزیل برای اولین بار از واژه «گردشگری خوب» (Good tourism) یاد کرد. یعنی گردشگری که منجر به رفاه بیشتر اهالی محلی شود و به صورت محسوس و مستقیم در رفاه اجتماعی آن‌ها نقش داشته باشد تا آنان اثرات گردشگری را دریافت کرده و در حفظ هر چه بیشتر و بهتر محیط و منابع گردشگری بکوشند.

سایت نشنال جئوگرافی در سال ۲۰۰۸ در مطلبی تحت عنوان درباره ژئوتوریسم، این رشته را چنین تعریف می‌کند: ژئوتوریسم در چارچوب مباحث توسعه‌ای به منظور ایجاد ساختاری برای معرفی ویژگی‌های گردشگری جغرافیایی مطرح می‌شود که شامل شاخص‌های مکانی است

که برای خلق یک نوع گردشگری که هدف آن توسعه محلی است اطلاق می‌شود. این نوع گردشگری، منافع زیادی برای خلق یک نوع گردشگری که هدف آن توسعه محلی است اطلاق می‌شود. همچنین منافع زیادی برای بازدیدکنندگان، گردشگران و افراد بومی مقیم یک منطقه به همراه دارد. (Notional Geo graphic center for sustainable Destinations)

ژئوپارک (Geopark):

سازمان علمی فرهنگی یونسکو ژئوپارک را یک محدوده معین جغرافیایی تعریف می‌کند که شامل چند پدیده خاص و زیبای زمین‌شناسی است. در این محدوده ممکن است علاوه بر جاذبه‌های زمین‌شناسی تعدادی جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی، هنری و تاریخی نیز وجود داشته که بر روی توسعه اقتصادی منطقه اثرگذار خواهد بود.

در تعریف دیگر ژئوپارک شامل یک منطقه حفاظت شده ملی است که حداقل دارای یک سایت میراث علوم زمین بوده و از لحاظ علمی، نادر بودن و زیبایی شناسی آن حائز اهمیت می‌باشد. مفهوم حفاظت، آموزش و توسعه پایدار میراث علوم زمین در ژئوپارک‌ها با

یکدیگر ترکیب می‌شود (UNESCO Global Geoparks Network ۲۰۰۶)

در یک نگاه مجموعه جزایر قشم، کیش، البرز مرکزی، قله‌های آتشفشانی، تپه‌های مارلی خلیج گواتر منطقه چابهار ایران، کلوته‌های کویر شهداد، مجموعه پارک ملی کویر و دریاچه حوض سلطان، الموت قزوین، منطقه طارم سفلی بخش سیردان، دره ایزد خواست و دشت ارژن استان فارس از جمله مناطقی است که قابلیت تبدیل شدن به

ژئوپارک را دارد.

شناسایی ژئوپارک‌ها و پدیده زمین‌شناسی، معرفی و تبلیغ آن برای بازدید، بدون در نظر گرفتن ملاحظات ژئوتوریسم و تمهیدات حفاظتی و آگاه‌سازی عمومی می‌تواند زیان‌های جدی و غیر قابل جبرانی را به آن پدیده وارد کند. عدم توجه به موضوع حفاظت و نگهداری از پدیده‌های زمین‌شناسی در کشف و استخراج معدن، ایجاد بندرگاه‌ها، راه‌ها و جاده‌های مواصلاتی، انتقال انرژی از طریق حفر کانال، لوله‌های نفت، گاز، آب و نصب دکل‌های برق و مخابرات، بستن سد و بند و تغییر مسیر رودخانه‌ها باعث نابودی ژئوپارک‌ها و تخریب جاذبه‌های زمین می‌شود که برای پیدایش و شکل‌گیری آن میلیون‌ها سال وقت صرف شده است.

ضرورت ثبت ژئوپارک‌ها و پدیده‌های ژئوتوریسم:

گرچه توجه به جاذبه‌های طبیعت و اکوتوریسم در اروپا به دلیل فشارهای روحی و روانی، سختی شرایط زندگی شهری و ماشینی و آلودگی‌های محیطی از نیمه دوم قرن بیستم آغاز شد و هر روزه بر تعداد اکوتورها جهت دیدار، تفریح و استراحت در طبیعت افزوده می‌شود. ولی عمر این رشته از صنعت گردشگری در کشور ما بسیار اندک بوده و برگزاری تورهای سازمان یافته تخصصی اکوتوریستی که توسط دفاتر خدمات مسافرتی و جهانگردی برگزار می‌شود کمتر از انگشتان دست است.

عدم استقبال مردم از سفر با تور در کشور، جهت دیدار از جاذبه‌های اکوتوریستی و پدیده‌ها

و آثار طبیعی، نوع استفاده و هجوم بدون کنترل و نظارت شهروندان منجر به تخریب منابع می‌شود. این اتفاق زمانی شدت بیشتری می‌گیرد که پدیده‌ها و چشم‌انداز طبیعی در نزدیکی قطب‌های جمعیتی واقع شده باشد و دسترسی به آن‌ها ساده و سهل و به نوعی دیدار از آن‌ها برای مردم و به ویژه جوانانی که به دنبال تفریح و گذران اوقات فراغت و تخلیه انرژی خود هستند «مد» شود. چنین وضعیتی نه تنها منابع درآمدی را نصیب کشور و جوامع محلی هم‌جوار این آثار و پدیده‌ها نخواهد کرد بلکه مزاحمت‌های اجتماعی، آلودگی صوتی، ترافیک، افزایش زباله‌ها و پسماندها را برای جامعه میزبان به ویژه شهرک‌ها و روستاهای اطراف به وجود خواهد آورد. آنگاه به جای اینکه جامعه میزبان و ساکنین محلی به داشتن چنین پدیده‌هایی افتخار کنند؛ از هم‌جواری با آن احساس خستگی و نارضایتی کرده، که عامل بسیار خطرناکی برای از بین رفتن این آثار و پدیده‌ها است.

اگر برنامه‌ریزی به منظور ساماندهی مناطق تنگه‌واشی فیروزکوه، اخمد شهرستان چناران خراسان رضوی، دریاچه ولشت مازندران، دریاچه اوان الموت قزوین، گهر لرستان، کندوان آذربایجان شرقی و... در آینده نزدیک صورت نگیرد قطعاً با عکس‌العمل منفی و تقابل جامعه میزبان و ساکنین محلی مواجه خواهیم شد.

با توجه به این شرایط ضروری است تا کلیه منابع ژئوتوریسم که قابلیت جذب گردشگر داخلی و بین‌المللی را دارند در وهله اول توسط میراث فرهنگی و گردشگری و سازمان حفاظت محیط زیست در فهرست میراث آثار طبیعی ملی ثبت و حفاظت و در مرحله دوم جهت ثبت در فهرست میراث جهانی یونسکو به دبیرخانه آن سازمان پیشنهاد شود.

قطعاً ثبت پدیده‌های ژئوتوریسم در فهرست میراث جهانی نیازمند تدوین برنامه جامع حفاظتی، ساماندهی، بهره‌برداری، نظارت و ارائه طرح‌های مدون در چهارچوب ملاحظات زیست محیطی و در راستای توسعه پایدار خواهد بود که بتواند توجیه لازم و کافی را برای دفاع در مجمع عمومی داشته باشد. بدون شک ثبت این آثار در فهرست میراث جهانی علاوه بر ارتقاء جایگاه ایران در صنعت گردشگری و میراث طبیعی جهان، نقش قابل توجهی در معرفی جاذبه‌های منحصر به فرد ج. ا. ایران در بازارهای بین‌المللی گردشگری به منظور جذب گردشگر بیشتر و کاهش تهدیدها و تعرضات خارجی خواهد داشت.

این مهم، زمانی اتفاق خواهد افتاد و به نتیجه خواهد رسید که جوامع محلی از ورود گردشگران به منطقه و همچنین توجه دولت به عمران و آبادانی محل زندگی آن‌ها منتفع شوند.

عوامل پیدایش پدیده‌های ژئوتوریسم:

مهم‌ترین عوامل پیدایش رخنمون‌ها، اشکال و جلوه‌های زمین که موجب جلب گردشگران علاقه‌مندان به پدیده‌های طبیعی می‌گردد عبارتند از:

۱. فرسایش
۲. آتشفشان
۳. چین خوردگی‌ها و گسله‌ها
۴. گنبد‌ها و بلورهای نمکی
۵. تپه‌های مرجانی

کف‌های کریستالی، استلاگنیت‌های درون غارها و حفره‌ها، ایوان‌ها و ستون‌های غاری و دریایی، گنبد‌های نمکی، تپه‌ها و کولنکی‌های مرجانی، بریدگی‌های سواحل (فیوردها)، لایه‌ها و دیوارهای سنگی، رشته‌های میکروسکوپی نمکی، توده‌های مواد معدنی، فلات‌ها، تپه‌های مارنی، تخته سنگ‌های بزرگ تعادلی، ریپل مارک‌های شن‌های روان و موجی سواحل، کانال‌های آبی جزر و مد، تپه ماسه‌های بادی، تنگه‌ها و تونل‌های آبی و بادی، شیرها و امتداد لایه‌ها و بقایای پادگانه‌های رسوبی، فسیل‌های بر جای مانده، پوشش گیاهی زمین‌های بلند و اشکال و احجام متعدد از جمله مهم‌ترین آثار و پدیده‌ها ژئوتوریسم برای بازدید گردشگران است.

ضوابط و حداقل خدمات در ژئوپارک‌ها:

۱. مشخص نمودن محدوده ژئوپارک توسط سازمان‌های مرتبط.
۲. ثبت محوطه یا پدیده‌های طبیعی موجود ژئوپارک در فهرست میراث طبیعی ملی.
۳. حفاظت و نگهداری دائمی و تامین امنیت گردشگران در محدوده مورد نظر.
۴. داشتن راهنمای متخصص دارای مجوز فعالیت از سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مسلط به علوم زمین.
۵. اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی مناسب مبنی بر معرفی و اهمیت آثار موجود در ژئوپارک و نحوه استفاده و بازدید از آثار در قالب بروشورها و اقلام تبلیغاتی و اطلاع‌رسانی.
۶. ایجاد تاسیسات اقامتی و پذیرایی موقت استاندارد شده در قالب کمپینگ و کلبه و سرویس‌های بهداشتی با معماری مصالح سازگار و همگون با محیط. (ژئوتوریسم، دکتر علی رحیم پور، در ماهنامه مسافران، شماره ۳۳، مشهد، ۱۳۸۵)

بهره‌برداری بهینه از ژئوپارک‌ها:

همان‌طور که در ابتدای بحث گفته شد گردشگری پایدار مهم‌ترین اصل در بهره‌برداری از ژئوپارک‌ها می‌باشد. این پایداری زمانی شکل می‌گیرد که هم بهره‌برداران و هم بازدیدکنندگان از ژئوپارک‌ها به درجه‌ای از آگاهی برای حفظ منابع موجود اعم از میراث فرهنگی و میراث طبیعی رسیده باشند تا در قبال هر آنچه پیشینیان برای ما به یادگار گذاشته‌اند و همچنین طبیعت برای ما به ارمغان آورده است «احساس مسئولیت» نمایند.

قطعا در یک محدوده حفاظت شده ملی که در آن برای یک یا چند سایت میراث فرهنگی و طبیعی وجود دارد و پدیده‌های موجود در آن از دو ویژگی «نادر بودن» و «زیبا بودن» برخوردار است، ضرورت حفظ منابع و توسعه پایدار پدیده‌های علوم زمین ایجاب می‌کند تا آموزش افراد جهت بهره‌برداری در درجه اول اهمیت قرار گیرد. از طرفی با توجه به اینکه بهبود وضعیت اقتصادی جوامع محلی به ویژه ساکنان هم‌جوار با ژئوپارک‌ها از اهداف اساسی گردشگری پایدار است. تشکیل شرکت‌های سهامی بهره‌برداری در قالب شرکت‌های تعاونی در بین جوامع محلی و آموزش و واگذاری بهره‌برداری از ژئوپارک‌ها به آن‌ها، کمک بسیار زیادی به حفظ منابع ژئوتوریستی منطقه خواهد کرد. هنگامی که افراد جامعه میزبان احساس کنند که این محدوده طبیعی و فرهنگی می‌تواند کمک قابل توجهی به توسعه اشتغال و افزایش درآمد آن‌ها کند، تعصب ویژه‌ای به حفظ و حراست از آن منابع پیدا کرده و برای حفاظت آن هزینه و سرمایه‌گذاری می‌کنند. موضوعی که اینجانب در شهر نارای ژاپن در سال ۱۳۸۰ با آن برخورد کردم بسیار جالب بود: در سراسر شهر نارای پارک ملی این شهر آهوهای فراوانی وجود دارد که بدون هیچ گونه مزاحمتی رفت و آمد و چرا می‌کنند. جهانگردان از سراسر جهان و همچنین مردم سایر شهرهای ژاپن برای دیدن این آهوها به

فرسایش، خالق پدیده‌های ژئوتوریسم:

فرسایش مهم‌ترین عامل ایجاد و شکل‌گیری پدیده‌های زمین شناسی محسوب می‌شود.

فرسایش آبی، بادی، تغییرات درجه حرارت و تبلور کانی‌ها از عمده‌ترین محرک‌های عمل فرسایش در سطح زمین است. بارش برف و باران، رگبارهای فصلی، امواج دریا، پیشروی و پسروی آب دریاها، تغییر مسیر رودخانه‌ها، جریان سیلاب‌ها، نفوذ آب در لایه‌های زمین و انحلال سنگ‌ها و رسوبات آهکی سیلتی، مارنی و ماسه سنگی و شکل‌گیری غارها و حفره‌ها و دریاچه‌ها و سفره‌های آب زیرزمینی، نفوذ آب در سنگ‌ها، انجماد و تخریب آن‌ها از جمله عواملی است که چهره طبیعت را دائم تغییر داده و رخنمون‌ها و جلوه‌های رنگارنگ کانی‌ها لایه‌های مختلف زمین را برای بشر نمایان می‌سازد.

جریان‌های جابه‌جایی توده‌های هوایی که باد را به وجود می‌آورد، نقش موثری در ایجاد پدیده‌های ژئوتوریسم دارد. جریان‌های دائمی بادها و تندبادها که باعث تغییرات مداوم درجه حرارت، افزایش رطوبت و گاهی خشکی زمین می‌شود، حمل و جابه‌جایی بذر گیاهان و درختان، ذرات ریز گردو غبار و شن‌های روان و افزایش قدرت تخریبی گردبادها و امواج دریا، از جمله مواردی است که اثرات قابل توجهی بر نفوذ و تخریب رسوبات کم مقاومت زمین داشته و مورفولوژی ناهمگنی را به وجود می‌آورد. تخریب سریع لایه‌های غیر مقاوم زیرین سنگ‌ها و صخره‌ها بر اثر فرسایش آبی و بادی و افزایش اثر نیروی ثقل آن‌ها موجب ریزش ارتفاعات، رانش و شکل‌گیری اشکال جدید و پیدایش پدیده‌های متنوع و حیرت‌آوری می‌شود که خارج از اراده و توانایی انسان‌ها است.

مهم‌ترین منابع و پدیده‌های ژئوتوریسم:

غارها، دره‌ها، شکستگی‌ها، آبشارها، چشمه‌ها، رودخانه‌ها، ناودیس‌ها و طاق‌دیس‌ها، جهت چین خوردگی‌ها، رسوبات دوره‌های مختلف زمین‌شناسی، آتشفشان‌ها، مواد آذرین بیرونی،

این شهر سفر می‌کنند. علاقه شدید مردم و گردشگران به آهو از سویی و کسب درآمد بالایی که از این طریق نصیب مردم شهر می‌شود باعث گردیده تا نسل این آهو حفظ و به طور قابل توجهی بر تعداد آن‌ها اضافه شود. مردم این شهر حتی برای جلوگیری از آزار رساندن به این حیوانات از روش داستان سرایی، نیز استفاده کرده‌اند. همانطور که می‌دانید یکی از بزرگترین معابد بودایی کشور ژاپن در این شهر ساخته شده و بزرگترین مجسمه بودا به وزن ۵۰۰ تن در این معبد نصب شده است. اهالی شهر نارا نقل می‌کنند که خداوند بر پشت آهوی نارا سوار شده و به این شهر آمده و در اینجا اقامت گزیده است. رواج این افسانه باعث تضمین حیات آهو و زیست آزادانه این حیوان از حدود ۲۰۰۰ سال پیش تا کنون شده است. (تسهیلات جهانگردی ژاپن، دکتر علی رحیم پور، نشر نقش هستی، تهران، ۱۳۸۱، صفحه ۱۳۲)

این واقعیتی است که مردم آن شهر درک کرده‌اند که برای کسب درآمد، افزایش اشتغال و توسعه شهری بایستی به هر طریق ممکن از این حیوان حمایت کنند و این یعنی توسعه پایدار و حفظ منابع و انتقال آن به نسل‌های آتی.

ژئوپارک‌ها، پایداری و شرکت‌های تعاونی ژئوتوریسم:

در یک ژئوپارک هشت گروه اصلی فعالیت نموده و خدمات و تسهیلات لازم را برای ژئوتوریست‌ها فراهم می‌آورند. این هشت گروه عبارتند از:

۱. بازاریابان و متصدیان اطلاع‌رسانی و تبلیغاتی.
۲. موسسات حمل و نقل و تردد.
۳. واحدها و مراکز اقامتی (هتل، میهمانسرا، میهمانیپذیر، کمپینگ، کلبه، چادر و...)
۴. واحدهای پذیرایی (رستوران، فست فود، کافی شاپ و...)
۵. دفاتر خدمات مسافرتی و جهانگردی.
۶. راهنمایان تور، متخصصین علمی و راه‌بلد‌های محلی.
۷. مراکز خدماتی و فروشگاه‌ها.
۸. واحدهای حفاظتی و انتظامی.

وابستگی و ارتباط تنگاتنگ گروه‌های هشتگانه با یکدیگر به منظور افزایش قدرت بهره‌وری و انتفاع دسته جمعی، چرخه‌ای را به وجود می‌آورد که میزان مسئولیت‌پذیری افراد را در یک بهره‌برداری مشاعی بیشتر نموده و این مسئولیت‌پذیری علاوه بر کاهش هزینه‌های اداره ژئوپارک‌ها، سطح درآمدزایی و سوددهی مجموعه را افزایش داده و قدرت سرمایه‌گذاری اعضا را در فرصت‌های جدید ارتقاء و کارآمد می‌سازد. اگر ما اصول

عکس: سپیدار، شورمست

عکس: مجید واردی، اوان

بنیادی «گردشگری پایدار» (Sustainable Tourism) را بر سه اصل (جهانگردی در چشم‌انداز جامعه، سازمان جهانی جهانگردی صفحه ۲۸۹)

۱. ارتقاء کیفیت محیط، جامعه میزبان و گردشگر.

۲. حفظ و دوام منابع و میراث طبیعی و فرهنگی.

۳. تعادل بین نیازهای صنعت گردشگری، حمایت از محیط زیست و جامعه محلی.

قرار دهیم، قطعاً ضروریست به منظور تحقق این اهداف بین گروه‌های ۸ گانه مورد نیاز نوعی همکاری و اشتراک مساعی به وجود آید تا گردشگران و ژئوتوریست‌های بازدیدکننده از ژئوپارک‌ها با خاطره‌ای خوش و تجربه‌ای با کیفیت، محیط را ترک و دوباره به منطقه برگشته و بازدید از این مکان را به دیگران توصیه کنند.

تدوین شرح وظایف گروه‌های فوق‌الذکر با توجه به اهداف اقتصادی که هر یک از این گروه‌ها برای خود تعریف نموده‌اند در کنار اصل پایداری محیط زیست، زمینه مشارکت جدی آنان را با توجه به خصوصیات و توانمندی‌های اعضا فراهم می‌کند. برای علاقه‌مندان به بهره‌برداری که عمدتاً از فارغ‌التحصیلان و متخصصان علوم زمین و صنعت گردشگری بوده و دارای تجربه علمی و عملی کافی ولی فاقد سرمایه می‌باشند، تشکیل شرکت‌های تعاونی ژئوتوریسم (عام و خاص) در کنار حمایت‌های مالی و تسهیلاتی دولت از تشکیل و راه‌اندازی تعاونی‌ها با توجه به تفاهم‌نامه‌های منعقد شده بین وزارت تعاون و سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری معقول به نظر می‌رسد. صاحبان تجربه و سرمایه که بخش عمده آن را گروه‌های هشتگانه مورد نظر تشکیل می‌دهند در کنار استفاده از حمایت‌ها و تسهیلات مالی بانک‌ها و ضرورت مدیریت متمرکز ژئوپارک‌ها، تشکیل شرکت‌های تعاونی می‌تواند یکی از بهترین شیوه‌های بهره‌برداری به ویژه در ج.ا. ایران مورد توجه قرار گیرد.

نیاز به حجم بالای سرمایه‌گذاری در ژئوپارک‌ها، به دلیل بکر بودن منطقه و عدم وجود زیرساخت‌ها و تاسیسات زیربنایی از سویی و محدودیت در استفاده از مصالح در ایجاد تاسیسات اقامتی، پذیرایی، خدماتی و رفاهی از سوی دیگر، از جمله مواردی است که اهمیت تشکیل شرکت‌های تعاونی بهره‌برداری و مدیریت مشترک با حفظ اصول گردشگری پایدار را تبیین می‌کند.

راه کارهای اجرایی:

۱. با استناد به آئین‌نامه و شرح وظایف کمیته ملی طبیعت‌گردی موضوع شماره ۲۷۳۱۳/ت/۳۳۴۷۲ ه مورخ ۱۳۸۴/۵/۵ هیات

محترم وزیران و همچنین بر اساس آیین‌نامه اجرایی نحوه تشکیل و اداره مناطق نمونه گردشگری موضوع مصوبه شماره ۶۸۴۳/ت/۳۲۴۰۰ ک مورخ ۱۳۸۴/۲/۱۱ شورای عالی میراث فرهنگی و گردشگری، این فرصت و امکان وجود دارد تا اقدامات لازم از طریق کمیته مذکور جهت سیاست‌گذاری و هماهنگی بین دستگاهی، شناسایی و معرفی مناطق و محدوده‌های ژئوتوریسم، حمایت و پشتیبانی، نظارت، تربیت و آموزش راهنمایان متخصص و تشویق و جلب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی صورت پذیرد. این کمیته در سطح معاونان وزیر جهاد کشاورزی، سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری تشکیل می‌گردد. کمیته موصوف می‌تواند با تنظیم تفاهم‌نامه‌ای با وزارت تعاون و امانات و تسهیلات این بخش برای بهره‌برداری از ژئوپارک‌ها استفاده نماید.

۲. استناد به تفاهم‌نامه منعقد شده بین سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و وزارت تعاون در تاریخ ۱۳۸۷/۱/۲۰ و مفاد بند ۷ (حمایت و پشتیبانی اصولی از توسعه و گسترش بخش تعاون و میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری) و بند ۹ (حمایت و پشتیبانی از شکل‌گیری و تاسیس شرکت‌های تعاونی و طرح‌های کارآفرین و اشتغال‌زا) و بند ۱۰ (ارائه خدمات و مشاوره‌های حمایتی کارآفرینان،

متقاضیان و هیات‌های موسس شرکت‌های تعاونی

و اتحادیه‌های تعاونی با موضوع گردشگری

بالاخص گردشگری روستایی و عشایری،

صنایع دستی و میراث فرهنگی) و بند ۵

ماده ۳ (همکاری، مشارکت و پی‌گیری

در عملیاتی ساختن سالانه حداقل ۳۰۰

طرح تعاونی در بخش میراث فرهنگی،

صنایع دستی و گردشگری با تصویب

تسهیلات از طریق کار گروه اشتغال

و سرمایه‌گذاری استان‌ها و سایر منابع،

بخش‌های مرتبط در سازمان بایستی علاوه

بر اطلاع‌رسانی تفاهم‌نامه مذکور نسبت به تشویق

علاقه‌مندان به استفاده از تسهیلات در نظر گرفته شده اقدام کنند.

۳. با توجه به اینکه دسترسی و بهره‌برداری از ژئوپارک‌ها به دلیل عدم برخورداری از امکانات زیرساخت‌هایی همانند جاده، برق، آب و... دچار محدودیت است. سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی با همکاری وزارت راه و ترابری و وزارت نیرو، اقدام به آماده‌سازی زیرساخت‌ها برای تشویق و واگذاری ژئوپارک‌ها به بخش‌های غیر دولتی نمایند.

۴. سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری با همکاری وزارت تعاون برای آماده‌سازی ژئوپارک‌ها و ایجاد تاسیسات مورد نیاز توسط تعاونی‌های ژئوتوریسم ارائه تسهیلات مالی و اعتباری به این بخش را تسریع و تسهیل نمایند.

۵. در تشکیل شرکت‌های تعاونی ژئوتوریسم، متخصصان، فارغ‌التحصیلان و علاقه‌مندان به طبیعت، علوم زمین و صنعت گردشگری در اولویت‌های حمایتی قرار گیرند.

۶. بخشی از راهنمایان تور که هم‌اکنون مجوز فعالیت راهنمایی در طبیعت را کسب می‌کنند، اختصاصاً برای راهنمایی در ژئوپارک‌ها آموزش داده شوند. سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری در خصوص تربیت و آموزش راهنمایان ژئوتوریسم به منظور تشویق راهنمایان، تمامی یا بخشی از هزینه‌های برگزاری دوره‌ها را تقبل کند.

۷. استانداردهایی که ژئوپارک‌ها در محدوده جغرافیایی آن‌ها واقع شده است، بخشی

بر اساس تعریف

ارائه شده از سوی انجمن

ملی جغرافیا، ژئوتوریسم شامل

ویژگی‌های جغرافیایی یک منطقه

از جمله محیط، فرهنگ و تمدن،

زیبایی‌ها، میراث و بهبود

وضعیت اقتصاد اهالی

بومی می‌گردد.

از اعتبارات عمرانی و گردشگری خود را متوجه ایجاد زیر ساخت‌ها برای دسترسی و بهره‌برداری از ژئوپارک‌ها نمایند.

۸. نصب تابلوها و علائم راهنمای ژئوتوریست‌ها در ژئوپارک‌ها و استفاده از راهنمایان متخصص برای تورگردانی در مناطق طبیعی، پارک‌های ملی و ژئوپارک‌ها در اولویت قرار گیرد.

منابع

۱. پایدار، ترجمه رضا غفاریان طوسی، همشهری، ۱۳۸۳/۲/۱۲
۲. قوانین و مقررات سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، آرشیو دفتر تدوین استانداردهای فنی و نظارت، تهران، ۱۳۸۴
۳. ژئوتوریسم سفری به عجایب زمین، دکتر علی رحیم پور، ماهنامه ایرنا، شماره ۱۳، تهران، ۱۳۸۶
۴. ماهنامه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تعاون، معاونت تحقیقات، آموزش و ترویج وزارت تعاون، شماره ۱۸۸-۱۸۷، فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۵
۵. ژئوتوریسم، دوماهنامه مسافران، شماره ۳۳، مشهد، ۱۳۸۵
۶. آرشیو پژوهشکده گردشگری پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، تهران، خرداد ۱۳۸۷
۷. National Geographic Center for Sustainable Destinations
www.National Geographic.com/travel/sustainable/about-geotourism.html
۸. Geotourism, National (۲۰۰۴) B. Turtellot Jonathan. geographic magazine
۹. W.T.O, Online: World Tourism.Org. ۱۵

۱. زمین شناسی ساختمانی و تکنونیک، دکتر مدنی، جهاد دانشگاهی، تهران، ۱۳۶۴

۲. ژئومورفولوژی کاربردی فرسایش آب، دکتر احمدی، چاپ سوم، تهران، ۱۳۸۱

۳. اطلس ژئوتوریسم قشم، علیرضا امری کاظمی، پایگاه ملی داده‌های علوم زمین کشور، سازمان زمین شناسی و اکتشافات معدنی کشور، تهران، ۱۳۸۳

۴. جهانگردی در چشم‌انداز جامعه، سازمان جهانی جهانگردی، ترجمه دکتر علی پارسائیان و دکتر سید محمد اعرابی، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران، ۱۳۸۲

۵. تسهیلات جهانگردی زاین، علی رحیم پور، نقش هستی، رسانه کاج، تهران، ۱۳۸۱

۶. کلیات ژئومورفولوژی ایران، دکتر محمود حریریان، دانشگاه آزاد

اسلامی، تهران، ۱۳۶۹

۷. سال‌های آینده، توریسم جهانی، صلح و توسعه

مطالعات ژئوتوریستی
علوم انسانی